

På Kimo Bruk kunde det ibland vara jobbigt att hålla i gång turbinerna vid stränga vintrar.

Mitt barndomshem vid Bruksgatan låg nära Kimo Bruk, så det var en självklarhet för mig att följa med det som hände på bruket redan från min barndomstid på 1940-talet. Något som jag kommer mycket bra ihåg, är att under tidiga kalla vintermorgnar, så såg man ofta en välpåpälsad man med ett järnspett på axeln gå längs Bruksgatan neråt mot bruket och efter sådär en timme så kom mannen samma väg tillbaka. Mannen ifråga hade varit ute på sin sedvanliga runda för att hacka upp vakar i isen vid Sågdammen, Knipphammardammen och Bruksdammen och dessutom också vid två s.k. hålldammar, den ena vid Stålbergs åbro vid Bruksgatan och den andra i Roukus vid f.d. Roukus kvarn. Jobbet måste vara gjort innan vattnet i Kimo å hade hunnit komma ner längs ån från Röukas träsk där "Dama Arvid" (Arvid Eklund) hade släppt på vattnet på morgonnatten så där ungefär vid tvåtiden. Det var sågverksförmannen Johannes Salmela som hade hand om den sysslan. Senare inne på 1950-talet skötte verkstadsförmannen Johan Kuoppala jobbet ända in på 1960-talet. De sista åren väcktes isvakarna av kraftverkets egna anställda fram till 1972 då man övergick till att släppa vattnet kontinuerligt dygnet runt under de kalla vintermånaderna och då behövde man inte mera hålla några isvakor öppna. De båda hålldammarna behövdes då inte heller mera, så de övergavs och kom med tiden att förfalla. På senhöstarna när det började komma is i ån, så satte man ner 5 st. 2 x 4 tums plankor i hålldammarna varvid vattenytan höjdes en halv meter uppströms i ån ovanför hålldammarna. På så sätt kom isen högre upp från åbotten så vattnet lättare kunde strömma under isen. Det fungerade så där halvbra, stränga vintrar kunde isbildningen vara så pass svår att vattnet ändå kom att strömma ovanpå isen med den verkan att ismassorna ytterligare växte. Det hände att isproppar emellanåt uppstod och då tog man till dynamit för att få propparna upplösta. Uppdämningarna vid hålldammarna gjorde också att vattennivåerna nedströms vid kraftverket och vid sågverket höjdes, varvid effekterna på turbinerna minskade påtagligt, då de effektiva fallhöjderna blev mindre. Plankorna i hålldammarna avlägsnades i god tid före den väntade vårfloden.

Kimo Bruk använde vattenkraften i Kimo å till att driva en kvarn, ett sågverk och ett vattenkraftverk. På 1950-talet gjordes några mer omfattande ombyggnader vid sågen och kvarnen, så att turbinerna vid sågen och vid kvarnen därefter enbart användes till elkraftproduktion. Bruket hade då tre st. vattenkraftverk i Kimo. Vattenflödet i ån anpassades enligt anläggningarnas behov och det ledde till att vattnet bara släpptes i ån dagtid medan vattnet var avstängt nattetid. Sön- och helgdagar släpptes överhuvudtaget inget vatten alls, så stoppen i vattenflödet i ån kunde ibland vara flera dygn i följd. Så pass långa avbrott i vattenflödet gjorde att isen kunde frysa fast vid stränderna eller fast på åbotten. När vattnet sedan släpptes på, så började vattnet strömma ovanpå isen, som sedan resulterade i att det blev ännu mera is i ån. Denna process kunde resultera i att vattennivån i ån på sina ställen kunde bli besvärande hög.

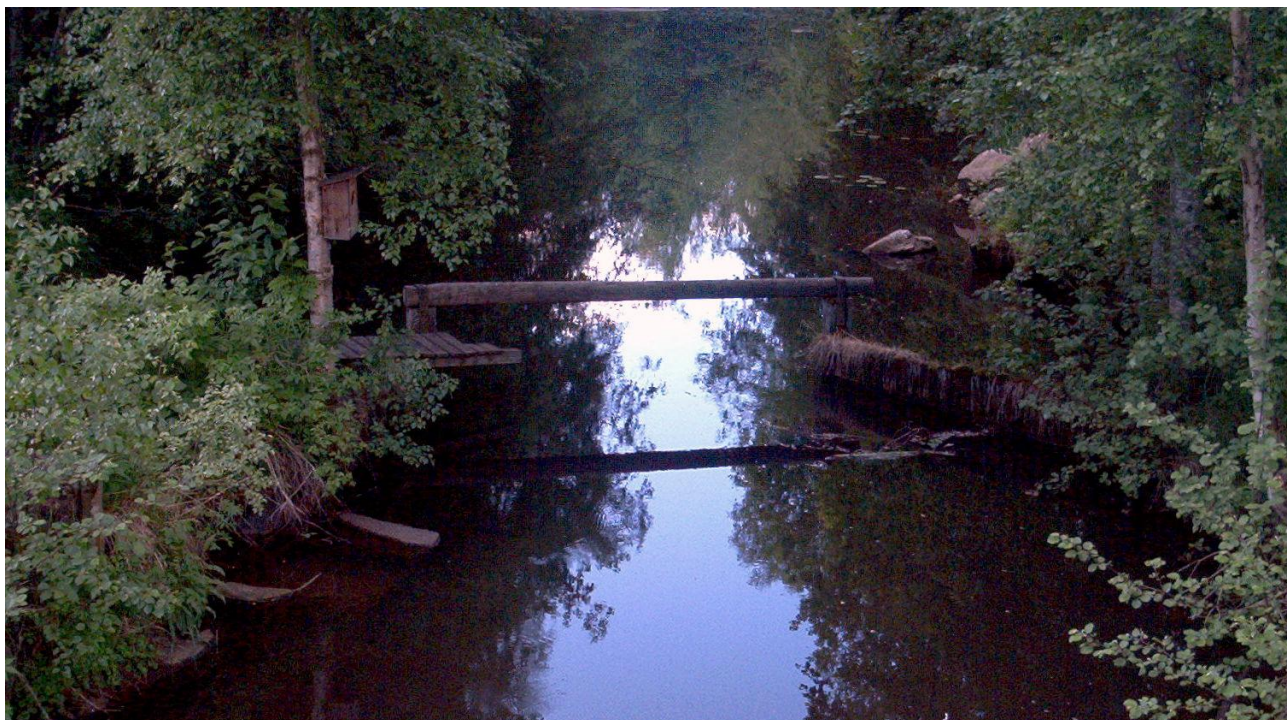
När vattnet strömmade från Röukas träsk ner längs Kimo å, så blev vattnet undan för undan allt kallare på vägen ner mot havet. Ån var i det närmaste isfri i Baggas nästan ända fram till kvarnen i Kyroboas, så där behövde man inte hacka upp några isvakor. Omedelbart nedströms från kvarnen brukade ån få ett istäcke som vidare nerströms blev allt tjockare och vid sågen och nere vid bruket var isbildningen så pass stor att man där måste hålla isvakor öppna, så att vattnet kunde passera vidare över dammarna. Vid hastiga oplanerade stopp av turbinerna vid sågen och Hammarfallets kraftverk, var det viktigt att vakorna i isen vid dammarna var öppna så att vattnet kunde strömma vidare den vägen så länge som turbinstoppen varade.

Det dagliga arbetet med att hålla igång brukets turbiner vållade ibland både smärre och större problem, i synnerhet när kvicksilvret kröp ner under -20 grader. Exempelvis vid sågen kunde turbinhjulets axel frysa fast, så man måste använda ett elektriskt värmelement för att tina upp isen för att få axeln att rotera. Dammluckor kunde ibland vara svåra att både öppna eller stänga och då var det bara att hacka bort isen från luckorna tills de lossnade ur isens grepp. Sådana här sysslor i den bitande kölden kunde nog vara rätt så jobbiga.

Numera hör allt detta till historien. I dag så hackar man inte några isvakar vid någon av dammarna och några dygnsrelaterade variationer i vattenflödet förekommer inte heller. Hammarfallets kraftverk är fjärrstyrt och fjärrövervakat. Dammluckan vid knipphammardammen har utbytt och blivit fjärrstyrd. Under den kalla årstiden så hålls dammluckan uppvärmd med elektriska värmekablar, så om vatten ev. behöver tappas förbi kraftverket, så öppnas luckan enkelt och bekvämt medels en elmotor. Så går det till nuförtiden.

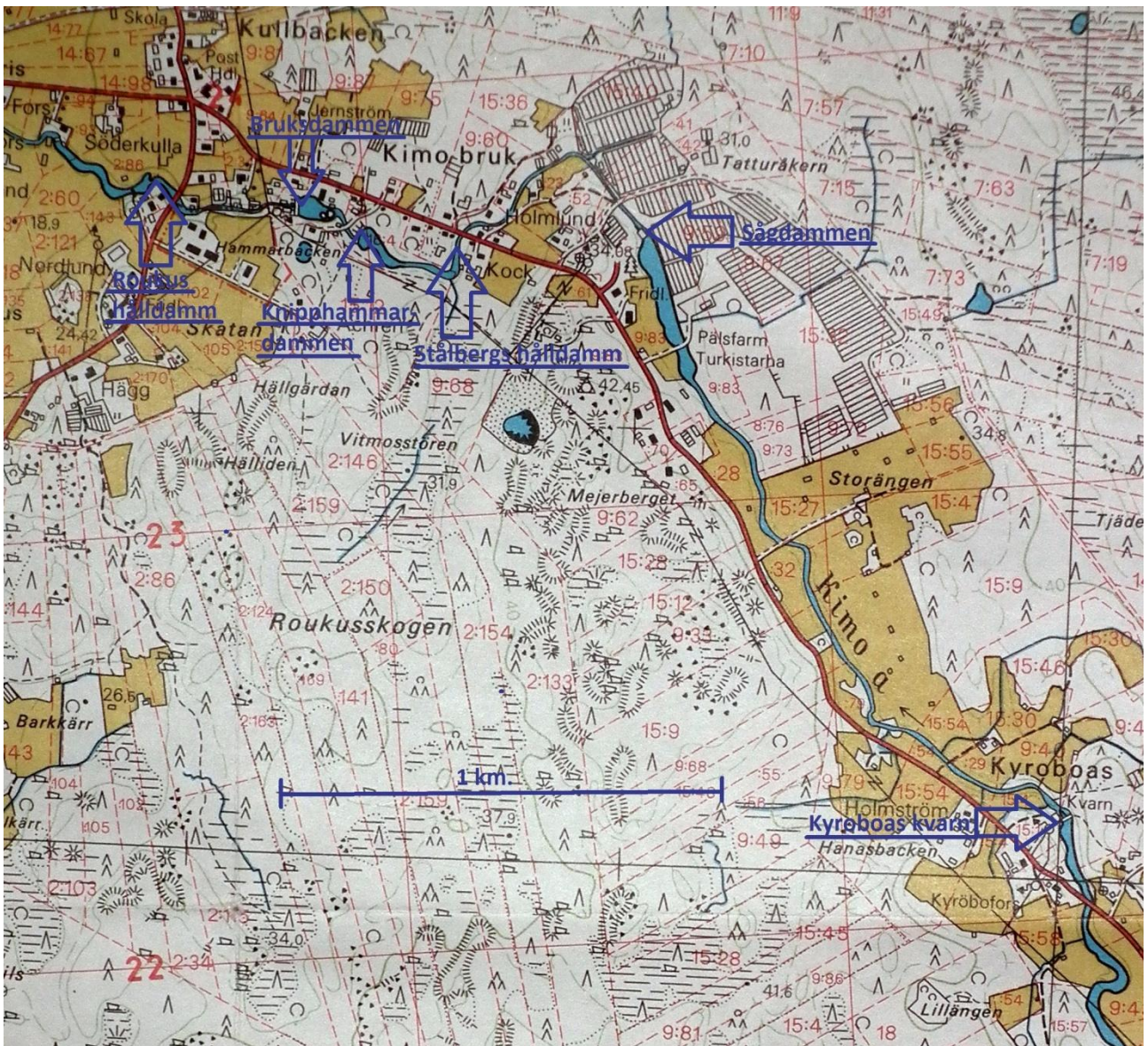
1. Upphackad isvak vid Bruksdammens dammluckor. Vattnet strömmade in i vaken underifrån som sedan strömmade över dammluckorna och vidare ner längs forsrännan. Vid de andra dammarna fungerade det på samma sätt. Foto Bertil Holmlund.

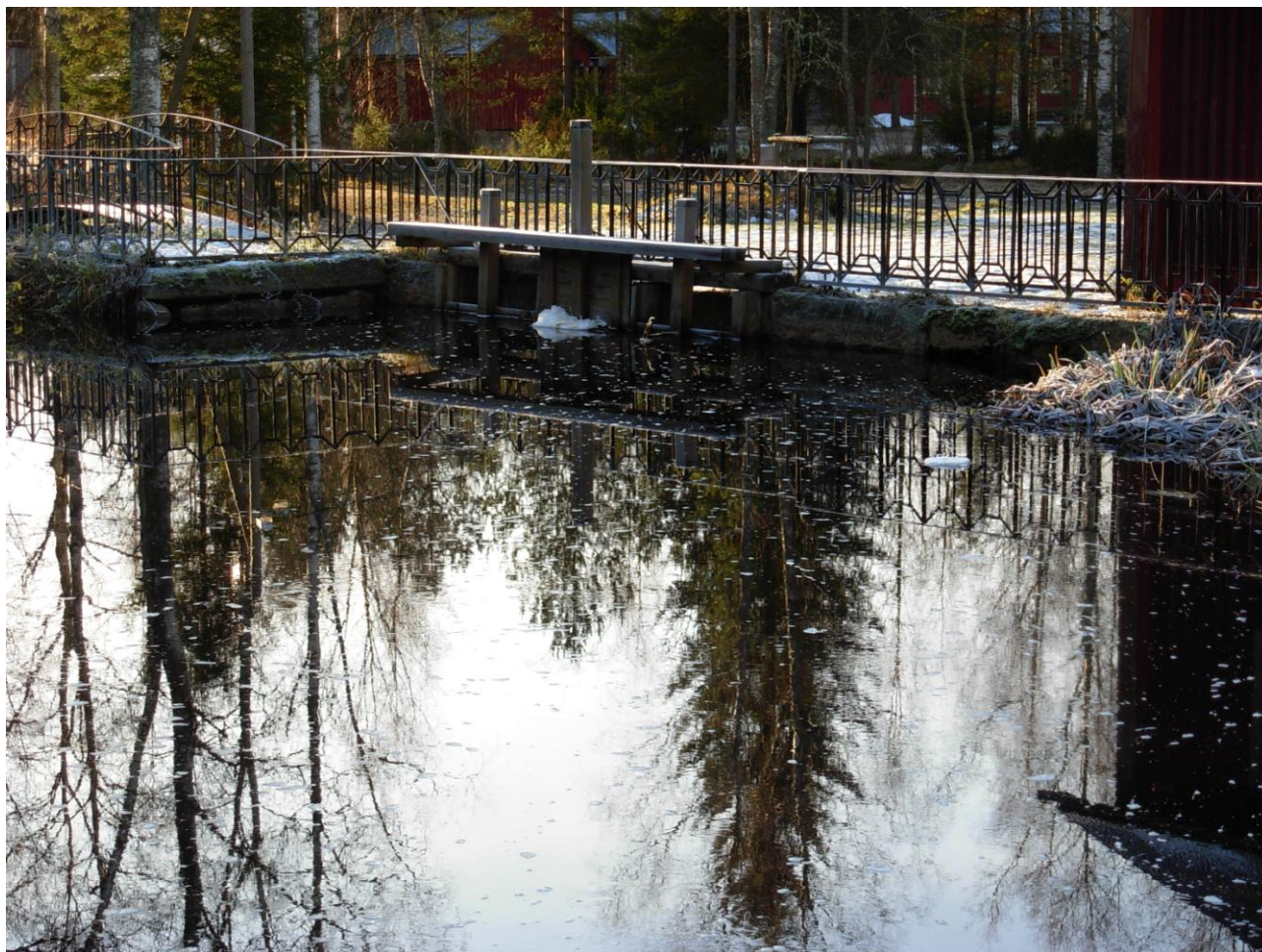
2. Hålldammen vid Stålbergs åbro vid Bruksgatan sommaren 2003. Foto Bertil Holmlund.

3. Hålldammen vid f.d. Roukus kvarn sommaren 2003. Sedd från nerströmssidan. Foto Bertil Holmlund.

4. Karta Dammarna vid Kimo Bruk.

5. Dammluckorna vid Knipphammardammen lyftes och sänktes med järnspekt på det gamla traditionella sättet ännu år 2008.

6. År 2010 hade de gamla handmanövrerade dammluckorna vid Knipphammardammen ersatts med en motordriven fjärrmanövrerad dammlucka.

Bertil Holmlund

Har jobbat med kraftverken och dammarna vid Kimo Bruk i 41 år (1964 - 2005).